

ПЕДАГОГ КАДРЛАР МАЛАКАСИНИ ОШИРИШГА ДЕМОКРАТИК ВА ЛИБЕРАЛЛАШГАН ЁНДОШУВ

Акрам Акмалов

Педагогика фанлари номзоди, доцент, Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада узлуксиз касбий ривожлантириш бўйича педагог кадрлар малакасини оширишга “Таълим тўғрисида”ги Қонун талабларида демократик, либераллашган ёндошув асосида таълим этики, таълим жараёни самарадорлигини ошириш омиллари тўғрисидаги фикрлар баён этилган.

Калит сўзлар: педагог, давлат таълим талаблари, малака, кўникма, мутахассислик, реквалификация, тамойил.

АННОТАЦИЯ

В статье изложена эффективности демократический и либеральный подходы непрерывного развития профессионализма в повышения квалификации педагогических кадров по требованиям закона «Об образования».

Ключевые слова: педагог, государственные образовательные требования, квалификация, специальность, навыки, реквалификация, принцип.

ABSTRACT

The article describes the effectiveness of democratic and liberal approaches to the continuous development of professionalism in the advanced training of teaching staff as required by the law "On Education"

Keywords: teacher, state educational requirements, qualification, specialty, skills, requalification, principle.

КИРИШ

Ўзбекистонда халқ таълими тизимида узлуксиз касбий ривожлантириш ва кадрлар малакасини ошириш бўйича амалга оширилаётган ислохотларда тингловчиларнинг анъанавий малака оширишлари билан бир қаторда касбий таълимга интеграллашган ёндошув асосида, ишлаб чиқаришдан ажралмаган, ажралган ҳолда таълим олиш, дуал, масофавий ва бошқа турларини жорий этилмоқда [2].

Малака ошириш – бу ўзгариши ва сифат жиҳатидан баҳоланиши мумкин бўлган жараён сифатида, педагогнинг аниқ мақсадга йўналтирилган даврий,

педагогик, психологик, методик, технологик маҳоратини такомиллаштириш вазифалари жамиятнинг объектив эҳтиёжлари билан белгиланади ва у таълим ташкилотларининг фаолияти, мақсадларидан келиб чиқади.

Давлат таълим талаблари - таълимнинг тузилмасига, мазмунига ва уни амалга ошириш шарт-шароитларига, шунингдек таълим олувчиларнинг жисмоний, шахсий, интеллектуал, илмий ҳамда касбий сифатларига қўйиладиган мажбурий талаблар;

Малака – шахснинг касбий фаолиятнинг муайян турини бажаришга тайёргарлигини ифодаладиган, маълумот тўғрисидаги тегишли хужжат билан тасдикланадиган билим, қобилият, маҳорат ва кўникмалар даражаси;

Мутахассислик – малака бериш билан яқунланадиган муайян касбий тайёргарлик турининг номи [1].

Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонуни (2020)да: “Кадрлар малакасини ошириш касбий билим, малака ва кўникмаларнинг чуқурлаштирилиши ҳамда янгилаб борилишини таъминлайди, кадрларнинг тоифаси, даражаси, разряди ва лавозими ошишига хизмат килади.

Кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш шакллари ва муддатлари тегишли давлат таълим талаблари билан белгиланади.”- деб таъкидланган. [1]

Мазкур Қонун талаблари асосида: кадрлар малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш ижтимоий ва илмий – техник тараққиёт талаблари, ишлаб чиқариш, меҳнат бозоридаги ўзгаришларга биноан, шунингдек педагогнинг шахсий эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда касбий билим ва кўникмаларни чуқурлаштириш, янгилашга устивор йўналиш сифатида эътибор қаратилган.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Малака ошириш тизими: педагогнинг интеллектуал, илмий – методик фаолиятини замон талабларига мослаштирувчи, тўлдирувчи, кенгайтирувчи, ихтисослаштирувчи функцияларидан иборат :

Мослаштириш функциялари – ўзгариб турувчи оламга педагог фаолиятини мунтазам равишда такомиллаштириш, малака ошириш таълими жараёнида вужудга келадиган муаммо ва аниқ вазиятларни ечимига креатив ёндошиш;

Малака оширишнинг инновацион ва ривожлантириш функциялари: педагогнинг ижодий, илмий – методик, интеллектуал салоҳиятини такомиллаштиришнинг барқарорлигини таъминлаш;

Реквалификация – дастлабки малакалар билан ва янги талаблар орасидаги бўшлиқни бартараф этиш;

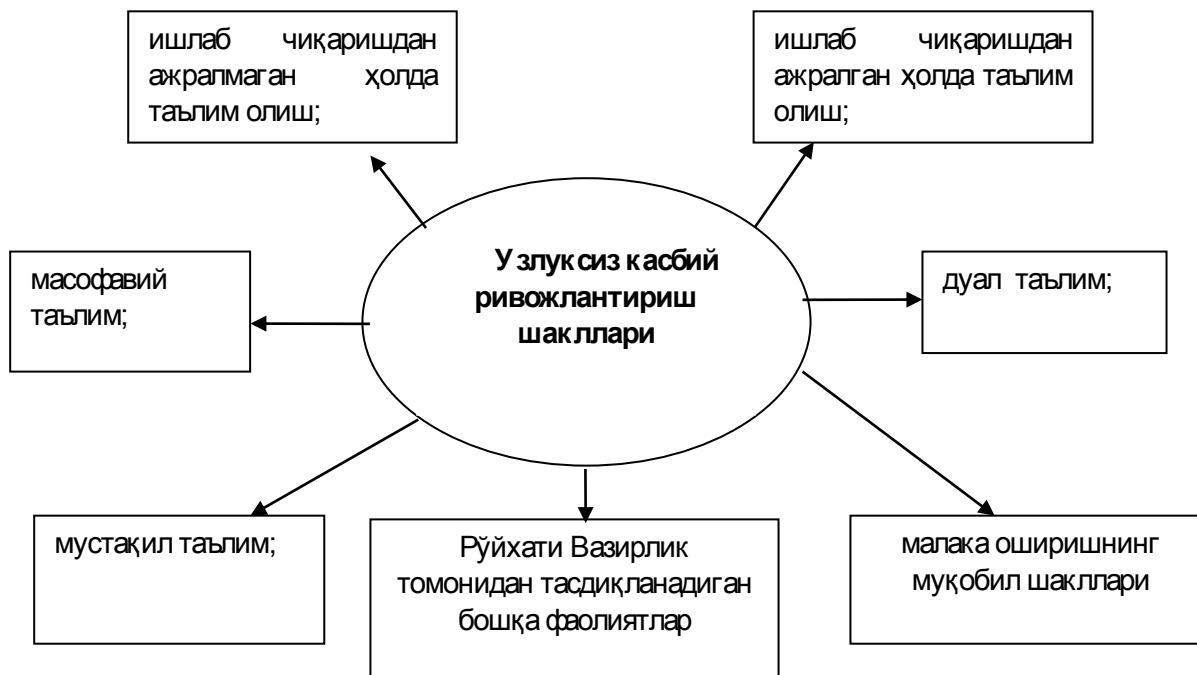
Кенгайтирувчи – ихтисослаштирувчи: бошқа ўқув фани бўйича қайта тайёрловдан ўтиш, кўшимча билим, кўникма ва малака олиш [3,4];

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 17 январдаги 25 – сон қарори билан тасдиқланган “Халқ таълими ходимларини узлуксиз касбий ривожлантириш тизимини ташкил этиш тартиби тўғрисидаги Низом” да:

узлуксиз касбий ривожлантиришнинг мақсади — ходимларнинг эгаллаб турган лавозимлари, мутахассислиги ёки дарс берадиган фанлари бўйича касбий ва педагогик маҳорати доимий равишда ўсиб боришини, уларнинг илғор педагогик ва ахборот технологиялари, шунингдек, ўқитишнинг интерактив усуллари бўйича касбий билимлари, малака ва кўникмалари мунтазам равишда янгилаб борилишини таъминлаш ҳамда уларни давлат таълим стандартлари, давлат таълим талаблари ва соҳага оид қонунчилик билан мунтазам таништириб боришдан иборат.

Узлуксиз касбий ривожлантиришнинг асосий вазифалари -ходимларнинг доимий касбий ривожланиши учун кенг тақдим этадиган таълим муҳитини яратиш; мустақил фикрлаш кўникмаларини сингдириш ва ходимларнинг қобилиятини ривожлантириш ҳамда янги билимлар бериш орқали ўз устида мустақил ишлаш ва креатив фикрлаш кўникмаларини ривожлантириш; ходимларнинг индивидуал касбий ривожланиш траекторияси асосида компетентлик даражасини ошириш ва касбий маҳоратини такомиллаштириш; илғор педагогик ва ахборот технологиялари билан ишлаш бўйича амалий кўникмаларни шакллантириш; умумий ўрта таълим сифатини оширишнинг асосий манбаи сифатида ходимларнинг касбий ривожланишини, ташаббускорлигини, илмий тадқиқотларга интилишини ва ижодий маҳоратини рағбатлантириш – деб эътироф этилган. [2]

Узлуксиз касбий ривожлантириш шакллари



Малака ошириш таълим жараёнининг асосий мақсади педагогга таълим - тарбия, ўқув ахборотларини тушунтириш эмас, балки касбий билим, кўникма ва малакаларини такомиллаштириш, ҳамкасблари ва хорижий илғор тажрибаларни ўрганиш, таълим жараёнида мақсадли, ижодий ўзлаштириб, амалиётга татбиқ этишдир.

Малака ошириш курси давомида педагогларнинг ижтимоий аҳамият касб этувчи фаолиятлари, жисмоний тарбия ва спорт дарсларида соғлом баркамол шахсини шакллантиришдаги таълим - тарбия турлари, шакллари, усуллари ва воситалари бўйича касбий, педагогик, психологик маҳоратларини модернизация қилинган давлат талаблари асосида такомиллаштирадидлар.

Дуал таълим ўқув курсининг назарий қисмини тингловчи томонидан ихтисослаштирилган таълим ташкилотида, амалий қисмини эса иш жойида амалга оширишни назарда тутати. Дуал таълим шаклида амалга ошириладиган ўқув курси дастурини тўлиқ ўзлаштирган тингловчиларга белгиланган ҳажмдаги кредит баллари берилди (*кредит — тингловчининг алоҳида ўқув модули бўйича ўқиши ва ўзлаштириши учун сарфланадиган ва балларда ифодаланадиган, муайян ўқув модули бўйича белгиланган топшириқларни бажариб, тегишли назорат шаклидан муваффақиятли ўтгандан сўнг бериладиган ўқув юктамаси;*) Масофавий таълим ўқув режалари ва дастурларига мувофиқ таълим олувчилар томонидан зарур билим, малака ва

кўникмаларни ахборот-коммуникация технологиялари ҳамда интернет жаҳон ахборот тармоғидан фойдаланган ҳолда масофадан туриб олишни назарда тутди.

Масофадан ўқитиш шакли бўйича малака оширишда дарс машғулотлари профессор-ўқитувчининг тингловчилар билан интернет жаҳон ахборот тармоғи орқали интерактив дастурий тизимлардан фойдаланган ҳолда (реал вақт режимида) жонли мулоқот тарзида амалга оширилади. Машғулотларнинг бир қисми тингловчилар билан контакт-сессиялар (аудиториядаги юзма-юз мулоқот) тарзида амалга оширилиши мумкин. Ходимлар малакасини оширишнинг муқобил (таълим дастурларисиз малака орттириш) шакллари қуйидагилардан иборат: дарсликка муаллифлик қилиш; докторлик илмий даражасини олиш учун диссертацияни ҳимоя қилиш; халқаро ва республика миқёсидаги илмий анжуман (семинар, конференция, симпозиум ва бошқа)ларда маъруза билан иштирок этиш; илмий-тадқиқот натижалари асосида халқаро индексацияланган базаларда (Scopus, Web of Science) эътироф этилган журналларда мақола нашр этиш [2].

Педагог кадрлар малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш замон талабларига мослашувчан, таълимнинг юқори сифатли ва барқарор ривожланишида, ижтимоий, илмий ва техник тараққиёт талаблари асосида, мутахассис кадрларнинг касбий ва шахсий эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда билим, кўникма ва малакаларини такомиллаштириш, янгилаш устивор вазифа сифатида белгиланган.

Узлуксиз касбий ривожлантириш малака ошириш таълими жараёнида тингловчилар тоифаларига эътибор берилиб, курсларни демократлашган ва либераллашган ёндошувда ташкил этишда қуйидагилар таклиф қилинади: тингловчиларнинг мутахассилиги бўйича, тажрибаси, назарий ва методик тайёргарликларига эътибор қаратиш; тингловчиларнинг ёшлари ва педагогик стажлари орасидаги фарқлари бўйича табақалашган ёндошув бўйича гуруҳларга ажратиш; ишчи ўқув дастурларига тингловчиларнинг таклиф, эҳтиёжларидан келиб чиққан ҳолда тегишли коррекциялар киритиш; тингловчиларни фаоллигини оширишда таълим методлари ҳамда шаклларини танлашга либераллашган ёндошувда, тингловчига кириш тести натижалари кўрсаткичидан келиб чиқиб, табақалашган ҳолда малакасини ошириш шакллари таклиф қилиш; тингловчи субъект сифатида креатив муқобил (альтернатив) фикрлар билдиришида илмий – методик таклифларини ҳуқуқий – меъёрий ҳужжатларга илмий асосланган ҳолда иш кўриши талаб этилади.

Педагогик, психологик тренингларда АКТ ва илғор инновацион педагогик технологиялар ва интерфаол усуллар, мультимедия, медиатаълим имитаторларидан фойдаланиши назарда тутилади. (*Либераллаштириши – лотинча “Libealis” – ўзбек тилида эркинлаштириши маъносини англатади.*) [4].

Педагог – таълим – тарбия жараёнида махсус маълумот бўйича тайёргарликка эга катта бир авлод ўз соҳаси бўйича ўзлаштирган билим, кўникма ва малакаларини кўйи авлодга ўргатувчи мутахассис - ижодкор шахсдир.

Педагогик касби - ёшларни интеллектуал, маънавий, мафкуравий, жисмоний камолотида табиат, жамият тараққиёти, қонуниятларини ўргатиш билан бир қаторда уларни келажакдаги меҳнат фаолиятига тайёрлаши, замонавий касб – ҳунар эгаллашларига кўмаклашиши ва жамият учун муҳим бўлган ижтимоий – иқтисодий, сиёсий вазифалар бўйича таълим - тарбияси олий мақсадидир. [5]

Педагогнинг креатив фаолияти - таълим – тарбия жараёнига анъанавий ёндошувидан фарқли равишда, аниқ мақсадга эришиш учун қафолатланадиган инновацион ғояларни яратиш, муаммоларни илмий, вариативлик асосида ҳал қилиш қобилиятидир.

Педагог олимларнинг фикрига кўра, креативлик педагогнинг муаммо ёки илмий фаразларни илгари суриш, фаразни ўрганиш ва таҳлил қилиш, ўзгартириш, қарор натижаларини шакллантириш асосида муаммони аниқлаш, уларнинг ечимларини топиш бўйича муайян билим, кўникмаларнинг мажмуаси ҳисобланади.

Малака ошириш таълимида педагогнинг инновацион ғояларни ишлаб чиқишга тайёрликни тавсифловчи, ҳамда мустақил омил сифатида иқтидорлиликнинг таркибига кирувчи ижодий ёндошуви – креативликдир.

ХУЛОСА

Малака ошириш институтлари ва марказларида машғулотлар анъанавий маъруза ва амалий шаклларида олиб борилса, тингловчилар машғулотларда пассив истеъмолчи бўлиб қоладилар. Малака ошириш таълимида педагог кадрларнинг касбий, илмий – методик эҳтиёжига асосланган демократлашган ва либерлаштирилган малака оширишда тингловчилар ўқув - мавзуларини инновацион, креатив ёндошув асосида ўзлаштиришларида фаол иштирокчи бўлиб, таълим сифати ва самарадорлигига ижобий таъсири билан бир қаторда касбий билимлари ва кўникмаларини янгилаш ва такомиллаштиришлари қафолатланади.

REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонуни, 2020 йил 23 – сентябрь, ЎРҚ – 637
2. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Халқ таълими ходимларини узлуксиз касбий ривожлантириш тизимини ташкил этиш тартиби тўғрисидаги Низомни тасдиқлаш ҳақида 2022 йил 17 январь, 25 – сон қарори.
3. Йўлдошев Ж.Ғ. Таълим янгиланиш йўлида., Т.: “Ўқитувчи” 2000 й.207б.
4. Йўлдошев Ж.Ғ., Малака оширишнинг методологик асослари, Т.: “Ўқитувчи” 1999 й.186 б.
5. Мунавваров А.Қ., Педагогика, Т.: “Ўқитувчи” 1996 й. -200 б.